

ข่าวสาร ความปลอดภัยด้านเคมีวัตถุ

NEWSLETTER ON CHEMICAL SAFETY

ตุลาคม 2568 - มีนาคม 2569

ปีที่ 31 ฉบับที่ 1

สารในฉบับ

1

พันธกรณีระหว่างประเทศกับการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรค และภัยที่คุกคามสุขภาพจากสารเคมีจากการประกอบอาชีพ และสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

5

ประเทศไทยและข้อผูกพันจากการประชุมรัฐภาคีอนุสัญญาไมนามาเตว่าด้วยปรอท สมัยที่ 6

พันธกรณีระหว่างประเทศกับการเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรค และภัยที่คุกคามสุขภาพจากสารเคมีจากการประกอบอาชีพ และสิ่งแวดล้อมในประเทศไทย

ดร.นลินี ศรีพวง

อดีตที่ปรึกษาของโรคจากการประกอบอาชีพและสิ่งแวดล้อม กรมควบคุมโรค

การดำเนินงานเฝ้าระวัง ป้องกัน ควบคุมโรคและภัยที่คุกคามสุขภาพจากสารเคมีจากการประกอบอาชีพ และสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับยุทธศาสตร์ 20 ปี แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนปฏิบัติราชการ กระทรวงสาธารณสุข และแผนปฏิบัติราชการกรมควบคุมโรค ซึ่งยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการดังกล่าว มีความเชื่อมโยงกับเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (Sustainable Development Goals: SDGs) ที่กำหนดโดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations: UN) แผนงานขององค์การอนามัยโลก (World Health Organization: WHO) ยุทธศาสตร์การดำเนินการระหว่างประเทศว่าด้วยการจัดการสารเคมี (Strategic Approach to International Chemicals Management: SAICM) และพันธกรณีระหว่างประเทศ บทความทางวิชาการนี้ จะกล่าวเน้นไปที่พันธกรณีระหว่างประเทศประเภทพหุภาคี ภายใต้ความตกลงระหว่างประเทศในรูปแบบของอนุสัญญาระหว่างประเทศ (International Convention) ข้อตกลง (Agreement) และกฎหมายภายในประเทศไทยที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวัง ฯ ดังกล่าว ดังนี้

World Health Organization

International Labour Organization

UN environment programme

Ebook & Download

ความตกลงระหว่างประเทศ

1. อนุสัญญาระหว่างประเทศ (International Convention)

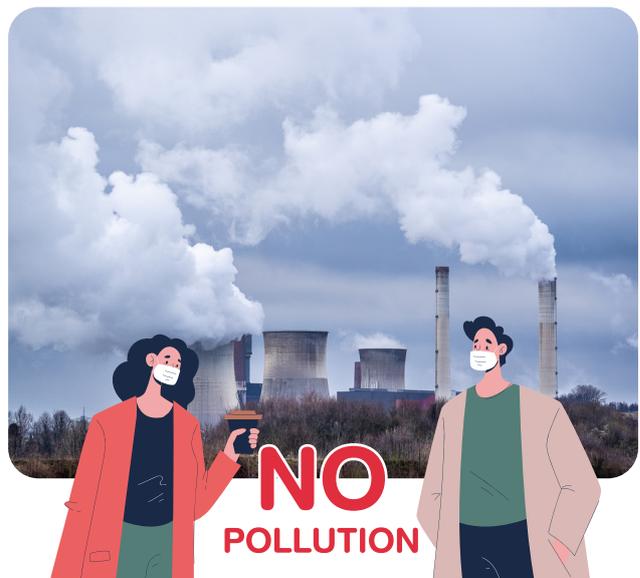
1.1 อนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับผู้ประกอบอาชีพ: องค์การแรงงานระหว่างประเทศ (International Labour Organization: ILO) ได้มีการดำเนินการอนุสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับร่วมกับรัฐภาคี¹ ในประเทศไทยนั้น กระทรวงแรงงานเป็นหน่วยงานหลักของประเทศไทยในการประสานงานและดำเนินการร่วมกับ ILO และหน่วยงานเครือข่ายภายในประเทศและต่างประเทศ ในการกำหนดมาตรฐานงานอาชีวอนามัย เพื่อยกระดับการคุ้มครองแรงงานให้ทัดเทียมกับมาตรฐานสากล อนุสัญญาฯ ที่เกี่ยวกับสุขภาพแรงงานหรือสุขภาพของผู้ประกอบอาชีพที่สำคัญ ได้แก่ อนุสัญญาฉบับที่ 155 ว่าด้วยความปลอดภัยและสุขภาพอนามัยในการทำงาน ค.ศ. 1981 (พ.ศ. 2524) (ILO Convention 155) และอนุสัญญาฉบับที่ 187 ว่าด้วยกรอบเชิงส่งเสริมการดำเนินงานความปลอดภัยและอาชีวอนามัย ค.ศ. 2006 (พ.ศ. 2549) (ILO Convention 187)

1.2 อนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม: โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ (United Nations Environment Programme: UNEP หรือ UN Environment) ได้มีการดำเนินการอนุสัญญาระหว่างประเทศหลายฉบับร่วมกับรัฐภาคี กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นหน่วยงานหลักของประเทศไทยในการประสานงานและดำเนินการร่วมกับ UN Environment และหน่วยงานเครือข่ายภายในประเทศและต่างประเทศ อนุสัญญาฯ ที่เกี่ยวข้องกับมลพิษสิ่งแวดล้อมที่มีผลกระทบต่อสุขภาพที่สำคัญ ได้แก่ อนุสัญญาบาเซลว่าด้วยการควบคุมการเคลื่อนย้ายข้ามแดนของของเสียอันตรายและการกำจัด อนุสัญญาสต็อกโฮล์มว่าด้วยสารเคมีอันตรายและสารเคมีป้องกันกำจัดศัตรูพืชและสัตว์บางชนิดในการค้าระหว่างประเทศ อนุสัญญาสตอกโฮล์มว่าด้วยสารมลพิษที่ตกค้างยาวนาน (POPs) อนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และอนุสัญญาว่าด้วยความหลากหลายทางชีวภาพ

2. ความตกลงระหว่างประเทศในอาเซียน (ASEAN Agreements)

2.1 ข้อตกลงอาเซียนว่าด้วยมลพิษจากหมอกควันข้ามแดน ค.ศ. 2002 (พ.ศ. 2545) (ASEAN Agreement on Transboundary Haze Pollution): ข้อตกลงฯ นี้ มีการจัดทำ “แผนงานว่าด้วยความร่วมมืออาเซียน เพื่อควบคุมมลพิษหมอกควันข้ามแดนด้วยวิธีปฏิบัติ” เพื่อใช้เป็นกรอบการดำเนินงานของประเทศสมาชิกอาเซียนในการแก้ไขปัญหามลพิษจากหมอกควันข้ามแดนในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม

¹ รัฐภาคี หมายถึง ประเทศที่เข้าร่วมลงนามในพันธกรณีระหว่างประเทศ

กลไกทางกฎหมายภายในประเทศ

ความตกลงระหว่างประเทศในรูปแบบของอนุสัญญาระหว่างประเทศ (International Convention) และในรูปแบบของข้อตกลง (Agreement) เป็นความตกลงที่รัฐภาคีจะนำไปกำหนดมาตรการและกลไกทางกฎหมายลงในกฎหมายที่เกี่ยวข้องภายในประเทศ ประเทศไทยมีกฎหมายสำคัญที่เกี่ยวข้องกับความตกลงระหว่างประเทศดังกล่าว สำหรับการพิจารณา โดยตรง และสำหรับสนับสนุนการพิจารณาฯ ได้แก่

1. กฎหมายภายใต้การกำกับดูแลโดยกระทรวงสาธารณสุข

1.1 พระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายนี้กำกับดูแลเกี่ยวกับสุขลักษณะและอนามัยสิ่งแวดล้อม โดยมีการกล่าวถึงกิจการที่เป็นอันตรายต่อสุขภาพและเหตุรำคาญ ซึ่งมีความเกี่ยวข้องกับกิจการที่มีการผลิตและการใช้สารเคมี และเหตุรำคาญจากสารเคมี กฎหมายนี้มีการกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นโดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) เป็นผู้บังคับใช้กฎหมายในพื้นที่ที่รับผิดชอบได้

1.2 พระราชบัญญัติควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2562

กฎหมายนี้กำกับดูแลเกี่ยวกับการกำหนดกลไกการเฝ้าระวัง การป้องกัน และการควบคุมโรคจากการประกอบอาชีพและโรคจากสิ่งแวดล้อม เพื่อคุ้มครองสุขภาพผู้ประกอบอาชีพและประชาชน ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2563 กฎหมายนี้มีการจัดทำประกาศกระทรวงสาธารณสุขเกี่ยวกับโรคจากพิษสารเคมีจากการประกอบอาชีพและจากสิ่งแวดล้อม จำนวน 2 ฉบับ แล้วมีการปรับปรุงเป็นระยะ ฉบับล่าสุดคือ ฉบับที่ประกาศในปี พ.ศ. 2568 ได้แก่

1) ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ชื่อหรืออาการสำคัญของโรคจากการประกอบอาชีพ พ.ศ. 2568 จำนวน 6 โรค ได้แก่ (1) โรคหรืออาการที่เกิดจากตะกั่วหรือสารประกอบของตะกั่ว (2) โรคหรืออาการที่เกิดจากฝุ่นซิลิกา (3) โรคหรืออาการที่เกิดจากทาว-อับอากาศ (4) โรคหรืออาการที่เกิดจากแอสเบสตอส (แร่ใยหิน) หรือ โรคมะเร็งที่เกิดจากแอสเบสตอส (แร่ใยหิน) (5) โรคหรืออาการที่เกิดจากพิษจากสารกำจัดศัตรูพืช และ (6) โรคหรืออาการที่เกิดจากรังสีแตกตัวหรือจากรังสีชนิดก่อกัมมันตรังสี

2) ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ชื่อหรืออาการสำคัญของโรคจากสิ่งแวดล้อม พ.ศ. 2568 จำนวน 3 โรค ได้แก่ (1) โรคหรืออาการที่เกิดจากตะกั่วหรือสารประกอบของตะกั่ว (2) โรคหรืออาการที่เกิดจากการสัมผัสฝุ่นละอองขนาดไม่เกิน 2.5 ไมครอน และ (3) โรคหรืออาการที่เกิดจากรังสีแตกตัวหรือจากรังสีชนิดก่อกัมมันตรังสี

2. กฎหมายภายใต้การกำกับดูแลโดยกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.1 พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 และที่แก้ไขเพิ่มเติม และพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2561

กฎหมายนี้กำกับดูแลให้มีมาตรฐานสิ่งแวดล้อม มีการประกาศเขตควบคุมมลพิษ มีการจัดทำรายงานการประเมินผลกระทบสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ (Environmental and Health Impact Assessment: EHIA) ของประชาชน หรือชุมชน และจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้เสีย ประชาชน และชุมชนที่เกี่ยวข้องก่อน เพื่อนำมาประกอบการพิจารณาดำเนินการหรืออนุญาตตามกฎหมายสำหรับโครงการขนาดใหญ่หรือโครงการที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ นอกจากนี้ ยังกำหนดให้มีการรับผิดชอบ

ทางแพ่งของเจ้าของหรือผู้ครอบครองแหล่งมลพิษที่สอดคล้องกับหลักการ “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่าย (Polluter Pays Principle: PPP)” โดยกำหนดให้รับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนหรือค่าเสียหาย ทั้งนี้ หมายความว่ารวมถึงค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ทางราชการต้องรับภาระจ่ายจริงในการจัดมลพิษและดูแลสุขภาพของประชาชนที่เกิดขึ้นนั้นด้วย

3. กฎหมายภายใต้การกำกับดูแลโดยกระทรวงแรงงาน

3.1 พระราชบัญญัติความปลอดภัย อาชีวอนามัย และสภาพแวดล้อมในการทำงาน พ.ศ. 2554 และที่แก้ไขเพิ่มเติม

กฎหมายนี้กำกับดูแลเพื่อสุขภาพของลูกจ้างหรือผู้ประกอบการอาชีพ โดยมีประเด็นสำคัญ เช่น สภาพแวดล้อมในการทำงาน สาเหตุมึนตรายในการทำงาน การกำหนดให้มีเจ้าหน้าที่ความปลอดภัยในการทำงาน (จป.) และการตรวจสุขภาพลูกจ้างตามปัจจัยเสี่ยง

4. กฎหมายภายใต้การกำกับดูแลในรูปของคณะกรรมการ

4.1 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติวัตถุอันตราย (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2562

กฎหมายนี้กำกับดูแลโดยคณะกรรมการวัตถุอันตราย ซึ่งประกอบด้วยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงอุตสาหกรรมเป็นประธานกรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ ผู้บริหารจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับวัตถุอันตรายจำนวนสิบเจ็ดคน โดยมีอธิบดีกรมโรงงานอุตสาหกรรม เป็นกรรมการและเลขาธิการ ผู้แทนกรมธุรกิจพลังงาน ผู้แทนกรมโรงงานอุตสาหกรรม ผู้แทนกรมวิชาการเกษตร และผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยาเป็นผู้ช่วยเลขาธิการ กฎหมายนี้มีการกำหนดชนิดของวัตถุอันตรายและมีการกำหนดการแบ่งประเภทของวัตถุอันตรายตามความจำเป็นแก่การควบคุม

จากความตกลงระหว่างประเทศที่มีความผูกพันทางกฎหมายนำมาสู่การจัดทำกฎหมายที่เกี่ยวข้องภายในประเทศ เพื่อรองรับการดำเนินการตามความตกลงระหว่างประเทศนั้น ๆ จะเห็นได้ว่า ประเทศไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่เกี่ยวข้องกับการเฝ้าระวังฯ จึงควรมีความเข้มงวดในการบังคับใช้ มีการบูรณาการการดำเนินงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และควรมีกลไกการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องด้วย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีในการคุ้มครองสุขภาพของผู้ประกอบการและประชาชน

บรรณานุกรม

1. กฎหมายในกำกับดูแลของกระทรวงสาธารณสุข [อินเทอร์เน็ต]. นนบุรี: กระทรวงสาธารณสุข, สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข, กองกฎหมาย. C 2025 - [เข้าถึงเมื่อ 10 ต.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก: https://legal.moph.go.th/index.php?option=com_remository&Itemid=814&func=select&id=253
2. กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม. แผนยุทธศาสตร์ระดับประเทศด้านปฏิบัติการเสริมพลังความร่วมมือด้านภูมิอากาศ—AEC—Action for Climate Empowerment [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรม; [ม.ป.ป.] [เข้าถึงเมื่อ 20 ต.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก: <https://datacenter.dcce.go.th/media/images/B/F3/E-Book%20กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม.pdf>
3. กลไกการเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารความหลากหลายทางชีวภาพ (Thailand's Biodiversity Clearing-House Mechanism) – Biodiversity CHM Thailand [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, สำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กองจัดการความหลากหลายทางชีวภาพ. C2025 - [เข้าถึงเมื่อ 20 ต.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก: https://chm-thai.onep.go.th/?page_id=273
4. กลุ่มงานมาตรฐานแรงงานระหว่างประเทศ [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กระทรวงแรงงาน, กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน, กลุ่มงาน; อนุสัญญาพื้นฐานของ ILO หมวดยุทธศาสตร์ความปลอดภัยและอาชีวอนามัยในการทำงาน; 2566 [เข้าถึงเมื่อ 25 ต.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก: https://ils.labour.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=7&Itemid
5. กองยุทธศาสตร์และแผนงาน. การดำเนินงานด้านต่างประเทศและทิศทางในอนาคตของกรมควบคุมมลพิษ [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม, กรมควบคุมมลพิษ; 2561 [เข้าถึงเมื่อ 20 ต.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก: https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2020/05/pcd-new-2020-05-27_03-37-08_142180.pdf
6. คณะอนุกรรมการจัดทำข้อมูลวิชาการด้านประชาคมอาเซียนของรัฐบาล. บทความวิชาการ—การดำเนินการของประเทศสมาชิกอาเซียน ด้านมลพิษจากหมอกควันข้ามแดน—Action of ASEAN Member Countries in transboundary haze pollution [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: รัฐสภา; [ม.ป.ป.] [เข้าถึงเมื่อ 20 พ.ย. 2568]. เข้าถึงได้จาก: https://web.parliament.go.th/assets/portals/61/filenewspar/61_974_file.pdf
7. ฐานข้อมูลกฎหมาย [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา. C2026 - [เข้าถึงเมื่อ 20 ม.ค. 2569]. เข้าถึงได้จาก: <https://www.ocs.go.th/searchlaw>
8. สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ [อินเทอร์เน็ต]. กรุงเทพฯ: สำนักงาน; SDGs กับยุทธศาสตร์ชาติ; c2025 - [เข้าถึงเมื่อ 10 ต.ค. 2568]. เข้าถึงได้จาก: <https://sdgs.nesdc.go.th/sdgs-กับแผนระดับชาติ/>

ประเทศไทยและข้อผูกพันจากการประชุมรัฐภาคีอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท สมัยที่ 6

กณ.เยาวเรศ อุปมายันต์
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

สารเคมีเกิดขึ้นได้ทั้งตามธรรมชาติและจากการสังเคราะห์โดยมนุษย์ ถูกนำไปใช้ประโยชน์ในทุกสาขาตั้งแต่ อุตสาหกรรม เกษตรกรรม คมนาคม การแพทย์ เป็นต้น อย่างไรก็ตามการใช้สารเคมีที่จัดการอย่างไม่เหมาะสม สามารถทำให้เกิดอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อมได้ และเหตุการณ์หนึ่งที่ทำให้โลกต้องจารึก คือ การเกิดพิษจากสารปรอทที่เมืองมินามาตะที่**ทำให้เกิดความเจ็บป่วยร้ายแรงต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม** เนื่องจากโรงงานผลิตสารเคมีปล่อยน้ำเสียที่มีสารปรอทออกมาสู่แหล่งน้ำ เป็นโศกนาฏกรรมต่อมนุษย์ที่เศร้าสะเทือนใจ และทำให้เป็นที่มาของการจัดทำอนุสัญญามินามาตะ

ภาพที่ 1 ภาพแสดงลักษณะอาการของผู้ป่วยโรคมินามาตะ ที่เกิดจากสมองถูกทำลาย ที่มา : http://nandamization.blogspot.com/2015/09/blog-post_84.html

1 อนุสัญญามินามาตะว่าด้วยสารปรอท (Minamata Convention on Mercury)

ผลของความเป็นพิษจากสารปรอทหรือเมอร์คิวรีที่มีต่อมนุษย์ ซึ่งต่อมาเรียกว่า "โรคมินามาตะ" โดยโรคดังกล่าวถูกพบเป็นครั้งแรก ในปี พ.ศ. 2499 ณ เมืองมินามาตะ ประเทศญี่ปุ่น ผู้ที่ป่วยด้วยโรคมินามาตะจะพบว่า สมองถูกทำลาย มีความผิดปกติทางประสาทสัมผัส มีอาการชาที่มือและเท้า แขน ขา และริมฝีปาก ม่านตาหรี่เล็กลง พูดไม่ชัด ฟังไม่ได้ยิน อาการคลื่นไส้และชักกระตุก มีอาการวิกลจริต ตรีศรียง แขนงาบิดงออย่างรุนแรง พิการ และเสียชีวิตได้ สำหรับทารกในครรภ์ที่มารดาได้รับสารปรอทพบว่า มีปัญหาด้านพัฒนาการของระบบประสาท หรือพิการแต่กำเนิด

ในปี พ.ศ. 2550 โครงการสิ่งแวดล้อมแห่งสหประชาชาติ หรือ United Nation Environment Program (UNEP) ร่วมกับรัฐบาลประเทศต่าง ๆ องค์กรระหว่างประเทศ และองค์กรเอกชน ได้เริ่มต้นหาหรือถึงความจำเป็นในการมีเครื่องมือระหว่างประเทศ เพื่อจัดการภัยจากสารปรอท จนกระทั่งพัฒนาเป็นอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท ซึ่งได้รับการรับรองเมื่อวันที่ 10 ตุลาคม

พ.ศ. 2556 และมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 16 สิงหาคม พ.ศ. 2560 เป็นอนุสัญญาฯ ที่มีผลผูกพันทางกฎหมายทั่วโลก มีจำนวน 128 ประเทศที่ลงนามในอนุสัญญาฯ และมีภาคีสมาชิก 153 แห่ง เข้าร่วม (ข้อมูล ณ วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ. 2568) สำหรับประเทศไทยได้เข้าร่วมเป็นภาคีอนุสัญญาฯ เมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2560 นับเป็นอันดับที่ 66 ของโลก

อนุสัญญามินามาตะฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องสุขภาพอนามัยของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากการปลดปล่อยสารปรอท และสารประกอบปรอทจากกิจกรรมของมนุษย์ โดยมีสาระสำคัญ มุ่งเน้นการควบคุม ลดและเลิก การผลิต การนำเข้าและส่งออก การใช้ การปลดปล่อย และ การบำบัดหรือกำจัดสารปรอทในแหล่งกำเนิดที่เป็นประเด็นปัญหาสำคัญระดับโลก ประกอบด้วย 36 ข้อบท และ 5 ภาคผนวก (Annex) ในบทความนี้จะเสนอข้อมูลโดยสรุป ของภาคผนวก A ซึ่งจะแสดงรายการผลิตภัณฑ์ที่มีสารปรอทเป็นส่วนประกอบ ที่จะมียกเว้นการใช้ตามอนุสัญญาฯ ดังนี้

1.1 Annex A แบ่งเป็น 2 ส่วน (part)

1.1.1 Part 1 เป็นรายการผลิตภัณฑ์ที่ต้องยกเลิก (phase out) ภายในปี พ.ศ 2563 ได้แก่

- (1) แบตเตอรี่
- (2) สวิตช์ไฟฟ้าและรีเลย์
- (3) หลอดฟลูออโรสารชนิดขดคอมแพคต์
- (4) หลอดฟลูออโรสารชนิดตรง
- (5) หลอดปรอทความดันไอสูง
- (6) หลอด Cold-Cathode Fluorescent Lamps (CCFL) และหลอด External Electrode Fluorescent Lamp (EEFL)
- (7) เครื่องสำอาง รวมทั้งสบู่และครีมผิวขาว
- (8) สารเคมีป้องกันและกำจัดศัตรูพืช สารฆ่าชีวภาพ และยาฆ่าเชื้อ(กิงเจอร์โทเมอโรซอล ใช้ฆ่าเชื้อผิวหนัง)
- (9) เครื่องมือวัดที่ไม่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ (Non-Electronic Measuring Devices) อาทิ Barometers Hygrometers Manometers Thermometers และ Sphygmomanometers

1.1.2 Part 2 เป็นรายการผลิตภัณฑ์ที่ต้องลดการใช้ (Phase down) โดยต้องดำเนินการอย่างน้อยสองมาตรการ หรือมากกว่าตามที่ได้บัญญัติไว้ ได้แก่ อะมีลกับอุดฟัน

อย่างไรก็ตามมีข้อยกเว้น (exemption) ในการปฏิบัติ ตามอนุสัญญาฯ หากผลิตภัณฑ์ที่มีปริมาณปรอทตามที่ระบุไว้ใน Annex A หรือได้ขอยกเว้นให้มีการใช้ผลิตภัณฑ์ภายใต้ อนุสัญญาฯ

2 กลไกการขับเคลื่อนด้วยการประชุมของภาคีอนุสัญญา (The Conference of the Parties)

The Conference of the Parties (COP) ของอนุสัญญา มินามาตะว่าด้วยปรอท เป็นเวทีการประชุมลงมติการตัดสินใจ ให้ดำเนินการใด ๆ และมีการทบทวนประเมินผลอย่างต่อเนื่อง การประชุมของภาคีอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท หรือ The Conference of the Parties to the Minamata Convention on Mercury จัดขึ้นสมัยแรก(COP-1) เมื่อวันที่ 23-27 กันยายน พ.ศ 2560 เมืองเจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ โดยครั้งล่าสุดเป็นการประชุมสมัยที่ 6 (COP-6) จัดขึ้นเมื่อวันที่ 3-7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568

ผลดำเนินการตามอนุสัญญาฯใน 5 สมัยที่ผ่านมา ประเทศไทยประสบความสำเร็จในการ phase out ผลิตภัณฑ์ 3 รายการ ได้แก่ แบตเตอรี่ เครื่องสำอางและยาฆ่าเชื้อ(กิงเจอร์โทเมอโรซอล ฆ่าเชื้อทางผิวหนัง) และคงเหลืออีก 6 รายการ ที่ไม่เป็นไปตามแผน อย่างไรก็ตามอนุสัญญาฯได้ระบุว่า ภาคีสามารถร้องขอยกเว้นการดำเนินการมาตรการตามเวลา กำหนด (พ.ศ. 2563) ได้ไม่เกิน 2 ครั้ง ๆ ละ 5 ปี ซึ่งประเทศไทย ได้ขอยกเว้นแล้ว 1 ครั้ง ซึ่งจะสิ้นสุดในปี พ.ศ 2568

การประชุม COP-6 Minamata Convention on Mercury จึงมีความสำคัญต่อประเทศไทยเพราะเป็นการเสนอของขอยกเว้นระยะเวลาอีกเป็นครั้งที่ 2 และเป็นครั้งแรกของการประชุม COP Minamata Convention on Mercury เพื่อพิจารณาให้ภาคี ขยายระยะเวลาเป็นครั้งที่ 2 ได้หรือไม่ เพราะยังไม่มีหลักเกณฑ์ ปฏิบัติชัดเจน และไม่เคยมีกรณีเช่นนี้มาก่อน เพื่อยกเว้นปฏิบัติ ตามอนุสัญญาฯ ในส่วน Annex A

ภาพที่ 2

การประชุมรัฐภาคีอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท สมัยที่ 6 (COP-6) ณ นครเจนีวา สมาพันธรัฐสวิส

ประเทศไทยได้แสดงท่าทีในการประชุม COP-6 ดังนี้

(1) เสนอขยายระยะเวลาข้อยกเว้น (Exemption Period) ออกไปอีก 5 ปี (จนถึงปี พ.ศ. 2573) เพื่อให้สามารถดำเนินการยกเลิกการผลิต นำเข้า และส่งออกผลิตภัณฑ์ที่เติมปรอท 6 รายการภายในประเทศได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

(2) คัดค้านข้อเสนอการยกเลิกการใช้อะมัลกัมทางทันตกรรม (Phase out) โดยเสนอให้คงแนวทาง “การลดการใช้” (Phase down) เพื่อให้ประเทศต่าง ๆ สามารถดำเนินการได้ตามบริบทและความพร้อมของระบบสาธารณสุข

(3) ยืนยันการห้ามใช้ปรอทในเครื่องสำอาง โดยประเทศไทยได้ออกกฎหมายกำหนดให้ “ปรอทเป็นวัตถุห้ามใช้” ในการผลิตเครื่องสำอางแล้ว

(4) สนับสนุนการยุติการใช้ตัวเร่งปฏิกิริยาที่มีปรอทในการผลิตสารไว้นิลคลอไรด์โมโนเมอร์ (VCM) โดยประเทศไทยได้ออกประกาศกระทรวงอุตสาหกรรม พ.ศ. 2568 ห้ามตั้งหรือขยายโรงงานที่ใช้ปรอท หรือสารประกอบปรอทในกระบวนการผลิต

จากท่าทีข้างต้น มีการเจรจาเพิ่มเติมในข้อ 1 และข้อ 2 โดยมีหัวหน้าคณะผู้แทนประเทศไทย (นายประเสริฐ ศิริภาพร) รองปลัดกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ร่วมกับผู้แทนกระทรวงต่างๆ ได้แก่ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กระทรวงอุตสาหกรรม กระทรวงพลังงาน กระทรวงสาธารณสุข (กรมควบคุมโรค กรมอนามัย และสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา) กระทรวงการต่างประเทศ กระทรวงการคลัง และกระทรวงพาณิชย์ ร่วมกันเสนอความคิดเห็น และสนับสนุนข้อมูลเพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อประเทศไทย และวันสุดท้ายของการประชุม วันที่ 7 พฤศจิกายน พ.ศ. 2568 เวลาประมาณ 16:30 น. ประธานการประชุม (President of COP-6) คือ Mr. Osvaldo Álvarez จากประเทศชิลี ได้อ่านมติข้อตัดสินใจที่สำคัญ คือ

(1) เห็นชอบให้ ยกเลิกการใช้อะมัลกัมทางทันตกรรม (Phase out) ภายในปี พ.ศ. 2577 โดยอนุญาตให้ใช้เฉพาะกรณีจำเป็นตามดุลยพินิจของทันตแพทย์

(2) สนับสนุนให้ประเทศภาคีที่ยังไม่มีกฎหมายภายในเกี่ยวกับเครื่องสำอางปรอท เร่งดำเนินการตามกลไกของอนุสัญญาฯ

(3) ขอให้ประเทศภาคีที่ผลิตสาร VCM โดยใช้ตัวเร่งปฏิกิริยาที่มีปรอท เร่งดำเนินการลดและยุติการใช้อย่างสิ้นเชิง

(4) เห็นชอบให้ ขยายระยะเวลาข้อยกเว้นเพิ่มเติมอีก 5 ปี สำหรับผลิตภัณฑ์ที่เติมปรอทจำนวน 6 รายการ ตามข้อเสนอของประเทศไทย

กระทรวงและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับผลิตภัณฑ์ที่เติมปรอท ทั้ง 6 รายการจะต้องดำเนินการหรือปฏิบัติตามแผนในการลดและยกเลิกผลิตภัณฑ์ภายในปีที่จะระบุไว้ เพราะการประชุม COP-7 ในปี พ.ศ. 2570 ประเทศไทยต้องมีการรายงานความก้าวหน้าดังกล่าว

สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา(อย.) กระทรวงสาธารณสุข มีแผนดำเนินการ ดังนี้

ภาพที่ 3 ผลิตภัณฑ์สุขภาพที่เกี่ยวข้องกับปรอท

3 ประเทศไทยและสิ่งที่เป็นข้อผูกพันจาก COP- 6

เครื่องมือวัดที่ไม่ใช้ระบบอิเล็กทรอนิกส์ (เทอร์โมมิเตอร์ และเครื่องวัดความดันโลหิต)

ปัจจุบันข้อมูลทะเบียนการนำเข้าเทอร์โมมิเตอร์ชนิดที่มีปรอท มีจำนวน 3 ทะเบียนและเครื่องวัดความดันโลหิตที่มีปรอท จำนวน 3 ทะเบียน (ข้อมูล ณ วันที่ 3 ตุลาคม พ.ศ.2568) ทั้งนี้ กองควบคุมเครื่องมือแพทย์ มีแผนจัดทำ (ร่าง) ประกาศกระทรวงสาธารณสุข เพื่อห้ามผลิต นำเข้า และส่งออก เครื่องมือแพทย์ที่มีส่วนประกอบของสารปรอทให้เสร็จก่อนปี พ.ศ. 2573

อะมัลกัมทางทันตกรรม

กระทรวงสาธารณสุข โดยกองควบคุมเครื่องมือแพทย์ อย. ได้ออกประกาศกระทรวงสาธารณสุข เรื่อง ผลิตภัณฑ์โลหะเจือและสารปรอทที่ใช้ผสมเป็นอะมัลกัมทางทันตกรรม พ.ศ. 2567 กำหนดนิยามของอะมัลกัมทางทันตกรรม คือ ผลิตภัณฑ์

ที่ใช้ทางกันตกรรมที่เกิดจากการผสมระหว่างโลหะเจือ(alloy) และสารปรอท และมีมาตรการควบคุมการผลิต นำเข้า หรือขาย โดยอะมัลกัมทางกันตกรรมต้องบรรจุเสร็จในภาชนะรูปแบบแคปซูล หรือซอง (Sachet) เท่านั้น จึงจะสามารถผลิต นำเข้า หรือขายได้ และห้ามผลิต นำเข้า หรือขายผลิตภัณฑ์โลหะเจือและสารปรอทที่ใช้ผสมเป็นอะมัลกัมทางกันตกรรมที่มีการบรรจุในรูปแบบเม็ด และแบบผง เพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองความปลอดภัย ป้องกันพิษ หรือโรคที่อาจจะเกิดกับผู้ใช้บริการ และผู้บริโภคจากสารปรอทในอะมัลกัมทางกันตกรรม ทั้งนี้กองควบคุมเครื่องมือแพทย์ จะดำเนินการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายระดับอนุบัญญัติที่เกี่ยวข้องรองรับการยกเลิก (phase-out) การผลิต นำเข้า และส่งออก อะมัลกัมทางกันตกรรม ก่อนปี พ.ศ.2577 ตามมติข้อตัดสินใจของที่ประชุมรัฐสภา เช่นเดียวกับเทอร์โมมิเตอร์ และเครื่องวัดความดันโลหิต

การประชุม COP-6 ที่เสร็จสิ้นลง พร้อมข้อผูกพันที่ต้องดำเนินการ ความท้าทายที่อาจเกิดขึ้นหากประเทศไทยไม่บรรลุตามแผน อาจเกิดผลกระทบจากข้อกีดกันด้านการค้า การสร้างเงื่อนไขนำเข้าหรือส่งออก จากข้ออ้างความปลอดภัยของสินค้าและคุณภาพชีวิตแรงงาน เป็นต้น ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรเร่งชี้แจงผู้ประกอบการหรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อให้การแก้ไขเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ สำเร็จโดยเรียบร้อย และในการประชุม COP-7 ประเทศไทยจะได้แสดงต่อแฉก ความก้าวหน้าและความสำเร็จในการบรรลุตามอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมมลพิษ. (2563). อนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท. กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2568, จาก https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2020/06/pcdnew-2020-06-10_06-48-18_741240.pdf
- กรมควบคุมมลพิษ กองจัดการกากของเสียและสารอันตราย. (2563). อนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท (Minamata Convention on Mercury). กรุงเทพฯ: กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.
- แซ่จื้อย, อ. (2559). ประเทศไทยกับการเข้าภาคยานุวัติอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท ค.ศ.2013 (วิทยานิพนธ์ปริญญานิติศาสตรมหาบัณฑิต). คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. https://ethesisarchive.library.tu.ac.th/thesis/2016/TU_2016_5701032665_5918_4472.pdf
- United Nations Environment Programme. (2019). Minamata Convention on Mercury: Text and annexes. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2568, จาก <https://minamataconvention.org/en/resources/minamata-convention-mercury-text-and-annexes>
- United Nations Environment Programme & Minamata Convention Secretariat. (2025). Minamata Convention COP-6: Here is what to expect. สืบค้นเมื่อ 5 ธันวาคม 2568, จาก <https://minamataconvention.org/en/news/minamata-convention-cop-6-here-what-expect>

คณะบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา

กญ.สุภัทรา บุญเสริม

คณะผู้จัดทำ

กท. วราวุธ เสริมสินศิริ
กญ. พิชญ์ญา เอี่ยมสำอางค์
กญ. วิชญญา ปัญญาประพากร
นางสาว สไบนาง เทพรัตน์

เชิญส่งบทความ ข้อเสนอแนะ คำถาม บอกรับเป็นสมาชิก หรือยื่นเอกสารที่
กลุ่มพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ กองยุทธศาสตร์และแผนงาน
สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา

กญ.ศรินยา หนูภิรม
กญ. เจตสุภา สลิตอนันต์พงศ์
กญ. ปณิดา ประทุมสุวรรณ
กญ. ปิยะบุรณ เพชรบุรณ

- 📍 กลุ่มพัฒนานโยบายและยุทธศาสตร์ กองยุทธศาสตร์และแผนงาน
ห้อง 419 อาคาร 3 ชั้น 4 สำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา
- ☎ 0 2590 7289 📠 0 2590 7287
- ✉ Psdg.FdaTh@gmail.com 📘 Psdg Thai FDA
- 🌐 <http://ipcs.fda.moph.go.th>

